
КУКОВСЬКА Т.С.

аспірант,

КНУ імені Тараса Шевченка,

м. Київ

МЕТОДИКА ТА ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПОВНОЦІННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

У статті проаналізовано форми та методи професійної підготовки юристів в університетах США. Розглянуто методи навчання та умови проведення початкової практики студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, юридична освіта, юридична клініка, форми і методи навчання.

В статье анализируются формы и методы профессиональной подготовки юристов в университетах США. Рассмотрено методы обучения та условия проведения учебной практики студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, юридическое образование, юридическая клиника, формы и методы обучения.

The forms and methods of lawyers' training in the United States are analyzed. Teaching methods and students' practice are considered in this article.

Key words: professional education, legal education, legal clinic, forms and methods of training.

Освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку, виховують інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Розвиток держави, структурні перетворення на мікро- та макроекономічному рівнях мають гармонійно поєднуватись з реформою освіти, професійною підготовкою для того, щоб задовольнити потреби і прагнення людей. Формування ринкових відносин, становлення в Україні демократії зумовлюють зміну цільових настанов професійної освіти.

Завдання підготовки кваліфікованих кадрів визначає необхідність всебічного забезпечення навчально-виховного процесу на юридичних факультетах з метою використання ефективних шляхів формування особистості майбутнього спеціаліста. Досягнення цих вимог неможливе без цілеспрямованого формування професійної правової свідомості, аналітичного і творчого мислення майбутнього юриста, що включає оволодіння необхідними професійними знаннями, набуття умінь і навичок, вироблення потреб, мотивів, цілей, установок, ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців.

Значний внесок в дослідження системи юридичної освіти, основних педагогічних моделей та технік, методології та структури навчального процесу підготовки магістрів юридичного фаху, зробили Трейсі Джордж (Tracey E. George) та Сюзанна Шері (Suzanna Sherry). Їхня спільна праця під назвою «Що потрібно знати кожному студенту

юридичного фаху?» заслуговує на окрему увагу.

Інноваційні підходи та інтеграційні процеси розвитку юридичної освіти в США досліджували такі вчені як: Карен Токас (Karen Tokarz), Антуаніта Седіло Лопез (Antoinette Sedillo Lopez), Пеггі Майсел (Peggy Maisel), Роберт Зібель (Robert F. Seibel). Дуже детально розкриті основні аспекти сучасного розвитку юридичної освіти в США та напрямки її подальшого розвитку у науковій праці «Юридична освіта: інновація, інтеграція та плюралізм» (*«Legal Education at a Crossroads: Innovation, Integration, and Pluralism Required»*).

Аналізуючи організацію навчального процесу, слід зосередити нашу увагу на формах навчання при професійній підготовці юристів. Характерною формою навчання в юридичних навчальних закладах США є практичні заняття з використанням кейс-методу, проблемного методу та «сократівського» методу. Щоб краще зрозуміти суть кожного методу- розглянемо їх більш детально [5].

Метод аналізу конкретних ситуацій, або «кейс- метод» є одним з провідних в юридичній освіті. Інший метод - «сократівський метод». Обидва були висунуті Христофором Колумбом Ленгделлом, деканом юридичного факультету Гарвардського університету з 1870 по 1895 роки. До цього часу, студенти юридичних факультетів читали трактати про закон, а потім слухали лекції професорів. Ленгделлом змінив і те, що студенти читають і що вони робили в класі. Його нововведення швидко поширився на інші школи права.

На початок року XX століття, практично всі юридичні школи стали використовувати сократівську методику проведення занять [5].

У всіх американських коледжах основним методом навчання, починаючи з другої половини 19 століття, є - метод Сократа: студенти перед заняттями вивчають запропонований професором матеріал, а безпосередньо на заняттях відбувається живе спілкування з викладачем, обговорення прочитаного. Безумовно, цей метод дозволяє успішно розвивати аналітичні здібності студентів: професор в будь-який момент може поставити кожному студенту питання, що стосується обговорюваної теми, або що стосується оцінки думки іншого студента, який виступав на уроці. З цієї причини кожному учаснику занять доводиться постійно слідкувати за ниткою міркувань і бути готовим виступити зі своєю позицією на прохання професора. Крім того, цей метод - відмінна основа для розвитку ораторської майстерності [8].

Використовуючи метод Сократа, професор ставить надзвичайно глибокі та глобальні питання. Метод Сократа передбачає виклик студенту студент без попередження. Студенту, як правило, спочатку необхідно описати справу або ситуацію, коротко і чітко сформулювати факти спору, питання, що розглядається та рішення суду. Після цього професор задає ряд питань. Кожне наступне питання базується на відповіді студента на попереднє питання. Запитання «Чому?» є найбільш поширеним. Професор обережно і повільно за допомогою запитань, розкриває припущення, наслідки і міркування, що приводить студентів до основного рішення суду [6].

Термін «case» - «справа» використовується в декількох значеннях в юридичній освіті і праві. Даний термін використовується, як визначення судового рішення певного спору, може виражати юридично важливі факти, що призвели за спору між сторонами [7].

Метод сократівського діалогу та ме-

тод аналізу конкретних ситуацій є визначальними поняттями американської юридичної освіти. І тому, що вони рідко використовуються за межами юридичних навчальних закладів.

Дані методи є ефективним засобом досягнення цілей юридичної школи. Основною метою є навчити студента правовому аналізу та синтезу, а не робити з його розуму словник судових рішень. Використовуючи сократівський метод і первинні правові джерела, ви навчаєтесь аналізувати міркувати, що необхідно для юридичної професії.

Віліям Саліван у своїй праці «Освіта юристів: підготовка до професійної діяльності» зазначає, що сократівський метод є головним аспектом підготовки юристів. Він вважає, що цей метод є корисним та ефективним засобом навчання [11].

Звичайно сократівський метод охоплює менше матеріалу ніж лекція, але його переваги важливіші за цей недолік. Цей метод дає можливість більш глибоко та чітко проаналізувати ту чи іншу ситуацію, зробити ґрунтовні висновки та прийняти справедливе рішення. Яку форму ми не обрали б, важливо слухати критично професора та однокласників.

Також важливо пам'ятати ще одну важливу річ, основою права є вирішення проблем. На практиці, ви будете вирішувати проблеми реальних клієнтів. У юридичній школі, ви будете вирішувати гіпотетичних проблем (хоча ті гіпотетичні проблеми часто засновані на реальних).

Як зазначає В. Бігун, кейс-метод полягає в опануванні права шляхом вивчення судових справ чи ситуацій. Цей метод не є чимось інноваційним для української системи підготовки. Але його застосування у поєднанні з «сократівським» методом, робить його дійсно особливим. «Сократівський» метод - основний дидактичний метод викладання права в США. «Сократівський» метод - це метод діалогу наставника і студента шляхом постанов-

ки питань і пошуку на них відповідей, внаслідок чого відбувається процес народження знань, а не просто їх передачі, як це зазвичай відбувається під час лекційних занять [4].

Основна цінність методики полягає у наступному:

- поєднання права та фактичних ситуацій, що сприяє запам'ятовуванню та розвитку вміння аргументації;
- сприяє розвитку правового мислення;
- надає можливість самостійного розкриття певних правових принципів, чинників, що стали причиною того чи іншого судового рішення [1].

Проблемний метод є не менш цікавим, завдяки йому студенти вивчають право шляхом розгляду і розв'язання правових задач. Цей метод складається з наступних етапів:

Підготовка проблеми.

Завчасне поширення проблемного питання серед студентів. Цей етап полягає в опрацюванні проблеми до занять, а безпосередньо на занятті обговорюються шляхи їх вирішення.

Дискусійне обговорення проблеми на занятті. Полягає у розгляді судових рішень, законодавчих актів та ін.

Читання в процесі підготовки фахівців юридичного фаху займає вагоме місце. Читання повинно бути ретельним, старанним, уважним. Читання першоджерел, статутів, правил, інструкцій, договорів та інших юридичних документів відрізняється від читання романів, підручників чи іншої науково-популярної літератури. В юридичних документах, кожне слово має значення. Юристи заробляють на життя, вибираючи потрібні слова для досягнення цілей своїх клієнтів [2].

В процесі читання правових джерел важливо бути активним читачем. Активне читання означає читання зі стратегією і цілями. А це означає, регулярно переглядати те, що ви читали і оцінювати те, що ви дізналися. Ви повинні прочитати кожну справу, за-

кон, правило і документ декілька разів. Майте на увазі, що навіть досвідчені юристи в тому числі професори регулярно перечитують правові документи, щоб зрозуміти їх. Враховуючи щільність матеріалу і необхідність прочитати завдання кілька разів, ви повинні чекати, щоб провести принаймні три чи чотири години підготовки на кожну годину класу [11].

Ви повинні підходити стратегічно до процесу читання, тобто читання того чи іншого документу повинно мати чітко визначену ціль. У юридичній школі і в юридичній практиці, ви читаете справи чи постанови з конкретної причини.

Професори задають студентам прочитати певний матеріал для того, щоб дізнатися про конкретний аналізований предмет. Ваша мета визначає значити причину: Для чого ви читаете даний документ? Що ти хочеш дізнатися? Чому професор призначити саме цей матеріал? Як вона співвідноситься з попереднім завданням з читання? Як ви будете використовувати цей матеріал в майбутньому? [10].

Загалом, ви повинні завжди читати уважно, критично, і гнучко:

- прочитайте уважно
- визначити ключові факти
- визначити правові принципи (часто конкуруючими) і як вони взаємодіють з фактами
- зрозуміти політичні наслідки
- ставте стратегічні питання
- читати критично
- шукайте припущення та упередження
- вміти бачити та визнавати двозначності
- визнати невизначеності та абстракції
- передбачати питання і гіпотетично, пов'язані з читанням.
- передбачити, яким чином можна вирішити гіпотетичні випадки
- читати гнучко
- рухатися вперед і назад всередині матеріалу

- робити паузу, щоб шукати терміни, які ви не розумієте
- співвідносити поточні матеріали з попереднім читанням
- підключіть матеріал до того, що ви вже знаєте у політичному і соціальному контексті [9].

Велике значення у вищих юридичних навчальних закладах приділяється практиці. Основним видом практики в юридичних навчальних закладах США є юридична «клініка».

В.Бігун дає наступне визначення цьому терміну: «Юридична клініка - це спеціальна установа, що надає правову допомогу зазвичай малозабезпеченим особам та проводить науково-дослідницьку роботу; водночас - форма навчання майбутніх правників професійним знанням і навичкам, здійснювана під керівництвом наставника-юриста в такій установі» [3].

У США термін «клінічна освіта» з'явився в 20-х-30-х роках минулого століття. Це стало відображенням певної тенденції в юридичній освіті, яку представляли члени так званого реалістичного юридичного руху, що складався з групи вчених, які прагнули внести соціальні аспекти у вивчення права. Запропонована юристами-реалістами освітня реформа в цей час була реакцією на негативні наслідки припинення практики для юристів-випускників, оскільки до початку XX століття була забута система підготовки юристів, що раніше існувала в США, за якої юридичні факультети визнавалися лише альтернативним і дуже слабким доповненням до неї. Розвиток клінічної юридичної освіти в США прискорився в 60-ті роки минулого століття, коли приватні фонди почали стимулювати розвиток клінік на вирішення подвійної проблеми: надання необхідної юридичної допомоги малозабезпеченим клієнтам і водночас розвиток необхідних професійних навичок у студентів [1].

Науковці стверджують, що юридична клініка виконує ряд функцій: навчальну – поєднання теорії та

практики, вироблення різних професійних якостей майбутніх спеціалістів; соціальна – полягає у задоволенні проблем соціуму в юридичній інформації та обслуговуванні;

науково-дослідна – її суть у проведенні дослідів;

благодійницька – надання безкоштовних юридичних послуг [4].

Студенти часто виступають у судах від імені осіб, які не в змозі оплатити послуги адвоката. Деякі справи навіть доводяться до верховних судів штатів. Є ще й інші види участі в юридичній роботі, аж до складання проектів законів штату. Але вся «клінічна» робота проходить під наглядом факультету. Окремі проблеми, що виникають у ході практики, обговорюються на семінарах або подаються у формі письмового твору дослідницького характеру. Правова культура формується й шляхом перепідготовки юристів, що відбувається в найрізноманітніших формах і на різних рівнях. Курси перепідготовки організовуються юридичними школами, асоціаціями юристів, американським інститутом права тощо. Організовано також курси для підвищення кваліфікації суддів. Так, існують національний коледж суддів першої інстанції, національний коледж суддів у справах неповнолітніх та ін. Заняття в них розраховані на місячну програму.

Суттєвою перевагою системи професійної підготовки юристів в США є можливість отримання вузької спеціалізації, застосування у практичній діяльності юридичної «клініки» набутих знань, поєднання кейс-методу з «сократівським» методом, що дає можливість підготовки обізнаної, творчої особистості фахівця, здатного до самоствердження та самореалізації.

Враховуючи особливості різних методик та форм забезпечення ефективного навчального процесу та повноцінної професійної підготовки юристів в університетах США, нам необхідно зважати на цей безцінний досвід, підвищити вимогливість вузу до студентів і вимогливість студентів до самих себе.

Конче необхідно підвищити практичну орієнтованість навчання в юридичному вузі.

Навчання юридичній ремеслу в Америці має виключно практичну спрямованість. І з точки зору освітніх методів, і з точки зору предметів, які включаються до програми для студентів.

Американська система освіти являє собою зразок динамічності, постійної модернізації структури, яка інтегрує все краще, що є у світі в цій сфері. І освіта допомогла країні перебороти кризи, пом'якшити проблеми расової

дискримінації, перебороти бідність, безробіття, поліпшити становище жінок, інвалідів, національних меншин.

На сьогоднішній день педагогічна підготовка юридичних кадрів є актуальною, адже здобуття спеціальності вищого рівня вимагає, перш за все, якісного вивчення певного набору основоположних юридичних дисциплін, а також соціально-економічних і загальноосвітніх предметів, які формують разом зі спеціальними інтелект і гармонійний розвиток фахівця - учасника суспільного виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бігун В.С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі [Текст] / В.С. Бігун.- К.: Видавнича організація «Юстініан»., 2006.- 272 с.
2. Поляков А.О. Юридична клінічна практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / А.О. Поляков; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харк. нац. Пед. Ун-т ім. Г.С. Сковороди.- Харків, 2011. – 284 с.
3. Юридична наука і освіта на Україні/ АН України, Ін-т держави і права: Авт.: Ю.С. Шемиченко, І.Б. Усенко, Б.М. Бабій та ін. – К.: Наук.думка, 1992.- 304 с.
4. Юридична дидактика: Посібник із викладання права та юридичних дисциплін / В.С. Бігун, А.О. Галай, Н.М. Крестовська, М.В. Савчин, І.Я. Сенюта, В.М. Сотниченко, Р.О. Стефанчук, С.Г. Стеценко, Н.М. Ярмиш / за ред. Р.О. Стефанчука.- К.: СПД Юсип'юк В.Д., 2009.- 191 с.
5. Cremin, Lawrence A. The transformation of the school: Progressivism in American education, 1876–1957. (1961).
6. John L. Rury; Education and Social Change: Themes in the History of American Schooling.; Lawrence Erlbaum Associates. 2002. online version.
7. Marissa L. Antoinette, Examining How the Inclusion of Disabled Students Into the General Classroom May Affect Non-Disabled Classmates, 30 Fordham Urb. L.J. 2039 (2002).
8. Maureen E. Laflin, Toward the Making of God Lawyers: How an Appellate Clinic Satisfies the Professional Objectives of the MacCrate Report, 33 Gonz. L. Rev. 1 (1998)
9. Sarah O. Schrup & Susan E. Provenzano, The Conscious Curriculum: 108 Nw. U. L. Rev. Colloquy 80 (2013).
10. Sonsteng, John O., "A Legal Education Renaissance: A Practical Approach for the Twenty-First Century". William Mitchell Law Review, Vol. 34, No. 1, 2007 (Revised April 2, 2008); page 13.
11. Suzanne E. Rowe and Susan P. Liemer, One Small Step: Beginning the Process of Institutional Change to Integrate the Law School Curriculum, 1 J. Ass'n Legal Writing Directors 218, 222 (2002).